

שזוהי כחובה בין ישראל לתורה⁸.

לפני שנחיל בחקירת זהותם של החתן ושל הכלה המסתתרים בחרוזות אלו בפרט ובכתובה בכלל, ולפני שנציג את שמותיהם עפ"י תוצאות חקירתנו, נסקור דעות של שני חוקרים ונדגים במקצת את המבוכה וההתלבטות של אחד מהם.

דוידסון, החוקר המפורסם, והנודע בספרו האנגלי על הפרודיה בספרות העברית, כתב, כי בכתובת-נג'רה הקב"ה הוא החתן וישראל הם הכלה והתורה היא הנדונה⁹, ואילו יוסף טובי העיר עליו וכתב כי "דוידסון לא דק בדבריו שם, בכותבו כי בכתובה לשבועות הנשואין הם בין חתן - הקב"ה לבין ישראל - הכלה וכי התורה היא הנדונה. מתוך כל הכתובות יוצא מפורש, שהחתן הוא עם ישראל והכלה היא התורה"¹⁰ עד כאן הערתו. ובינתיים, נעיר גם אנו, שגם יוסף טובי לא דק, והערתו מתמיהה ואף סותרת את דבריו במאמרו שם, כפי שנדגים להלן.

אכן אין מטרתנו בפרק זה לעסוק בבקורת של חוקר זה או אחר והבאנו את דעותיהם רק כרקע לדיון בזהות החתן והכלה בכתובת נג'רה.

וכאן אנו שואלים, האם נבדקו כל הכתובות לחג השבועות או לפחות המפורסמות מביניהן ע"י החוקר הנכבד ? ידועה ומפורסמת כתובה נוספת הכתובה בפרוזה¹¹ בסגנון

8. ראה צבי יהודה רבינוביץ, ילקוט המועדים, הוצאת ספרים פארלאג "סעדיה" בואינוס איירס חש"ג, עמ' 395 ; נחמן הלוי צלניק, עצרת, הוצאת חורה לעם, ירושלים תשל"ג, עמ' 213; אליהו כי טוב, ספר התודעה, ח"ב ירושלים תשל"ו, עמ' רעו.

9. ISRAEL DAVIDSON שם, עמ' 35.

10. יוסף טובי שם.

11. כתובה זו נפוצה במהדורות שונות חדשות גם ישנות ראה "התנאים והכתובה שבין ישראל לאביהם שבשמים מהרב הגדול המקובל רבינו ישראל נג'רה ז"ל תלמיד האר"י פיעטרקוב תרע"ג. ומופיעה גם ב"סדר תנאים ראשונים מחג-הפסח ותנאים אחרונים מחג השבועות וסדר הכתובה לחג השבועות ותוספת כתובה לחג השבועות בין ישראל לאביהם שבשמים המיוחסת להרב ישראל נאגארי אשר היה מורה צדק בק. עזה נדפס ע"י ה"ה מ"ה מנתם אליעזר מאהלער נ"י למברג 1878 ". ובמהדורות חדשות נמצאת ב-פרדס חג השבועות, מכון הפאר, ירושלים תשמ"א, עמ' קמה-קסח, וראה גם גדליה הלוי אפפעל, זמירות שמחה ואורה, ברוקלין נ.י. תשל"ו, עמ' חג-כח. ובמהדורות נוספות. בכל המהדורות הנ"ל כתוב במפורש, שהתנאים והכתובה מאת ר' ישראל נג'רה. באשר למבנה ניתן להבחין בין התנאים המתחילים במלים "המגיד מראשית אחרית..." והכתובה המתחילה "בששי בשבת" ראה מהדורת פיעטרקוב תרע"ג הכוללת 13 עמ'. בראש כל העמודים כתוב: "שטר אירוסין" אבל בעמ' 8 בחום

קבלי חסידי ¹² והמיוחסת (בטעות) לנג'רה. כתובה זו עפ"י דבריו של ע. בן עזרא נקראת בקהילות אשכנז ביום השבועות ¹³. היא אף נחרגמה ליידיש ¹⁴. כתובה זו המיוחסת בטעות ¹⁵ לנג'רה, כתוב בה במפורש שד' הוא החתן וישראל הם הכלה:

"הבחור כארזים בחירו של עולם התחתון הוא מלך מ"ה הקב"ה אמר להדא בתולחא כנס"י בת גדולי יוחסין בתו של אברהם אבינו הוי לי לאינתו כדת משה וישראל שחקבלו עליכם תורח משה זו שבכתב וזו שבע"פ... ¹⁶.

וקיימות כתובות נוספות, שגם בהם, משחמע היטב, שהנישואין הם בין הקב"ה לישראל כמו כתובתו של זאב וואלף בוכנר הכהן ¹⁷ "זרח משעיר".

המשך) החלק של התנאים כתוב לפני "בששי בשבת" 'שטר כתובה'. ומכאן ששטר האירוסין או התנאים נכללים בעמ' 3-8, והכתובה מעמ' 8 עד 13. על מבנה המוברת, סדר תנאים וכתובה בהוצאת מהלר ראה להלן הערה 17.

¹². הכתובה משופעת במונחים קבליים שונים כגון: שפע, אלף עולמות דכסיפין, חלוקה דרבנן, פמליא של מעלה, מ"ד שיורדין מלמעלה, עשר ספירות וכיו"ב לצד פסוקים ותאורים מדרשיים.

¹³. ראה במאמרו עמ' 473, לעיל הערה 5.

¹⁴. ראה הוצאת פיעטרקוב תרע"ג - לעיל הערה 11 וראה ע. בן עזרא בהערה הקודמת.

¹⁵. ראה ע. בן עזרא במאמרו שם, עמ' 473. לדעתי, הסיבה העיקרית שאין לייחס כתובה זו לנג'רה היא משום ששטר התנאים והכתובה, אותם הוא מחקה אופיינים לנוסח אשכנז.

¹⁶. הוצאת פיעטרקוב תרע"ג, עמ' 9 שורות 2-4.

¹⁷. כתובתו מופיעה בספרו, 'שירי-תהלה' ברלין תקס"ח, עמ' ט-יא, ומתחילה בפתיחה "זרח משעיר", בת 6 בחים ובהם האקרוסטיכון זאב כהן. כתובתו זו מופיעה גם ב"סדר תנאים ראשונים מחג הפסח ותנאים אחרונים מחג השבועות וסדר הכתובה לחג השבועות ותוספת כתובה לחג שבועות המיוחסים לר' ישראל נג' ארה בהוצאת מהלר".

ראה לעיל הערה 11. מבנה חוברת זו כך: (1) תנאים ראשונים לחג-הפסח עמ' ג-ד הם של זאב כהן וואלף בוכנר ולקוחים מספרו, 'שירי תהלה' ברלין תקס"ח עמ' ח-י. (2) תנאים אחרונים לחג השבועות עמ' ה-ז הוא שטר האירוסין המופיע בהוצאת פיעטרקוב והמיוחסים לר' נג'רה בטעות (ראה לעיל הערה 5).

(3) סדר הכתובה לחג השבועות עמ' ח-י היא הכתובה "ירד דודי לגנו" של נג'רה ותוספת כתובה לחג השבועות עמ' יא-יב היא כתובתו של זאב כהן בוכנר המופיעה ב'שירי תהלה' שם, עמ' ט-יא. על מבנה זה ראה ישראל דוידסון בספרו על הפרודיה העברית עמ' 55 - 54 שם, והערות בעמ' 55, וע. בן עזרא במאמרו שם, עמ' 473 (ראה לעיל, הערה 5).